

Ewa Kulesza

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

ORCID 0000-0002-2915-878X

Polska Wielowymiarowa Skala Postaw Wobec Osób Z Niepełnosprawnościami (Pl-Mas) – Adaptacja Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons with Disabilities (Mas) L. Findler, N. Vilchinsky, S. Werner (2007)¹

**Polish Multidimensional Scale Of Attitudes Towards People With
Disabilities (Pl-Mas) - Adaptation Of The Mas Scale By L. Findler,
N. Vilchinsky, S. Werner (2007)**

Abstract: The aim of the research was to adapt the *Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons with Disabilities (MAS)* by Liora Findler, Noa Vilchinsky and Shirli Werner (2007). The accuracy of the tool was measured with the Empathetic Sensitivity Scale (SWE) by Maria Kaźmierczak, Mieczysław Plopa and Sylwiusz Retowski (2007). The study included 440 Poles without disabilities, aged 18 to 80 years. Three components of the Attitudes of Behavior $\alpha = .91$, Knowledge $\alpha = .90$ and Emotion $\alpha = .85$ were distinguished. The components of the adapted scale coincided with the original version and their reliability was similar to those obtained by the authors of the Israeli MAS scale. As expected, significant positive correlations were revealed between

¹ Po raz pierwszy wartości psychometryczne polskiej wersji narzędzia (PL-MAS) były prezentowane na 12th International Conference of Education, Research and Innovation (ICERI19) w Hiszpanii (listopad 11-13, 2019, Sevilla) i opublikowane w formie artykułu: Kulesza, E. M. (2019). Polish adaptation of Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons With Disabilities (MAS) By L. Findler, N. Vilchinsky, S. Werner. In: *12th International Conference of Education, Research and Innovation. ICERI2019 Proceedings*. Publisher: IATED, ss. 2697-2703, <https://library.iated.org/view/KULESZA2019POL> . Doi: 10.21125/iceri.2019.0701

the MAS Emotions and Personal Distress SWE scales, as well as negative correlations between the MAS Behavior and Knowledge indicators (items mainly negative) and the SWE Empathetic Concern and Perspective Taking indicators. It was concluded that adopted PL-MAS is a reliable and accurate tool that can be used in researching the attitudes of Poles.

Keywords: people with disabilities, attitudes, tool adaptation, Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons with Disabilities.

Wprowadzenie

Badaniami postaw wobec osób z niepełnosprawnością zajmowało się wielu polskich i zagranicznych autorów. Przegląd dostępnych w Polsce narzędzi ujawnia ich dużą różnorodność (Ostrowska, 2015; Papuda-Dolińska, 2012; Sękowski, 1994). Często wykorzystywane są autorskie kwestionariusze, specjalnie stworzone na potrzeby własnych badań. Uwzględniają one różnego rodzaju aspekty związane z nastawieniami wobec osób z niepełnosprawnością, np. rodzaje postaw, ich manifestacje, osobowościowe uwarunkowania (Sękowski, 1994; Witkowska, 2001), zależność postaw od rodzaju niepełnosprawności, postawy i różne aspekty integracji osób z niepełnosprawnością (Derczyński, 2000; Wciórka i Wciórka, 2008; Ostrowska, 2015). Niewątpliwie jedną z bardziej interesujących propozycji jest Skala Postaw Wobec Osób Niepełnosprawnych Andrzeja Sękowskiego (1994), która ma dobre właściwości psychometryczne i chętnie stosowana jest przez krajowych badaczy.

Z jednej strony, duża różnorodność kwestionariuszy w Polsce i uzyskane wyniki -niewątpliwie- pozwalają na wszechstronną, bogatą charakterystykę zachowań wobec osób z niepełnosprawnością, z drugiej zaś, kwerenda literatury ujawniła, że wyraźnie odczuwalny jest brak narzędzi, które pozwoliłyby na dokonanie porównania postaw Polaków z postawami mieszkańców innych krajów.

Z analizy literatury zagranicznej wynika, że dostępny jest szereg metod bezpośredniego i pośredniego mierzenia postaw, tj. respondenci albo wiedzą, co jest celem badania, albo nie mają świadomości, co jest mierzone. Richard F. Antonak i Hanoch Livneh (2000) dokonują rzetelnej oceny 24 metod, w tym 10. metod bezpośredniego badania i 14. pośredniego. Zakres badanych tymi metodami aspektów jest różnorodny, m.in. dystansu społecznego (*Disability Social Distance Scale* – DSDS) (Tringo, 1970), akceptacji (*Acceptance Scale* - A-Scale) (Voeltz, 1980), interakcji z osobami z niepełnosprawnością (*Interaction with Disabled Persons Scale [IDP]*) (Gething i Wheeler, 1992).

Autorzy przeglądu metod (Antonak i Hanoch, 2000) rekomendują stworzenie własnych kwestionariuszy lub wybór tych, które oprócz wieku, płci, edukacji, osobowościowych cech i zmiennych związanych z sytuacją badanego, uwzględniają związek pomiędzy takimi komponentami jak emocje, wiedza i zachowania wobec osób z niepełnosprawnością. Jack Granofsky (1955) już w połowie XX wieku twierdził, że w badaniach postaw wobec osób z niepełnosprawnością należy brać pod uwagę trzy kryteria, a mianowicie: uczucia skierowane do osób niepełnosprawnych, nastawienia poznawcze oraz zachowania społeczne. Bazując na powyższych wskazaniach, Liora Findler, Noa Vilchinsky i Shirli Werner (2007) z Izraela opracowały kwestionariusz do badania postaw wobec osób z niepełnosprawnością o nazwie *Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons with Disabilities* (MAS). Narzędzie to doczekało się adaptacji w wielu krajach, w tym we Francji (F-MAS) (Dachez, Ndobó i Ameline, 2015), Kolumbii (S-MAS) (Stevens, Getachew, Perrin, Olivera i Plaza, 2013), Korei (K-MAS) (Lu i Kim, 2017), Niemczech (G-MAS) (Wöhrle, Franke i Kissgen, 2018), Turcji (Yelpaze i Türküm, 2018). Wydaje się zatem, że warto podjąć się adaptacji MAS w Polsce, wtedy obiektywnie można będzie porównywać postawy Polaków i mieszkańców innych krajów.

Autorka niniejszego tekstu do prac adaptacyjnych i walidacyjnych MAS przystąpiła w 2019 r. i w tym samym roku je ukończyła (Kulesza, 2019). Poniżej przedstawione zostały najważniejsze działania, w wyniku których powstała polska wersja Wielowymiarowej Skali Postaw Wobec Osób z Niepełnosprawnościami (**PL-MAS**). Adaptacji MAS podjęły się rok później Iwona Radlińska, Anna Starkowska, Marta Kożybska, Kinga Flaga-Gieruszyńska i Beata Karakiewicz (2020).

Metodyka badań własnych

Celem badań była polska adaptacja narzędzia Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons with Disabilities (MAS) L. Findler i współauterek (2007)².

Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego (Pilch i Bauman, 2001), technikę ankiety i jako narzędzi użyto dwóch kwestionariuszy: 1) Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons with Disabilities (MAS) L. Findler i współauterek (2007) oraz 2) Skali Wrażliwości Empatycznej (SWE) Marii Kaźmierczak, Mieczysława Plopy i Sylwiusza Retowskiego (2007). SWE wykorzystano do sprawdzenia trafności pomiaru MAS.

² Adaptacji dokonano w ramach grantu Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej BSTP 9/19 I.

Procedura walidacji MAS

Walidację kwestionariusza MAS przeprowadzono zgodnie z wytycznymi opisanymi przez Krystynę Jaracz (2001) oraz Martę Gawlik i Donatę Kurpas (2014). Proces walidacji kwestionariusza MAS składał się z kilku etapów:

1. Uzyskano zgodę e-mailową Autorek MAS na korzystanie z kwestionariusza (zgoda z datą 12.02.2019);

2. Przygotowano polską wersję językową kwestionariusza PL-MAS. W kwestionariuszu wykorzystano najpopularniejsze w 2018 roku polskie imiona: Maria i Jan (*Najpopularniejsze polskie imiona*).

Autorki MAS przysłały e-mailem (data: 12.02.2019) do adaptacji narzędzie w wersji angielskiej. Tę wersję narzędzia tłumaczyło na język polski dwóch niezależnych tłumaczy języka angielskiego, których językiem ojczystym był język polski. Następnie utworzona została wstępna wersja kwestionariusza polskojęzycznego na podstawie dwóch uzyskanych tłumaczeń narzędzia MAS. Kolejnym etapem była retranslacja skali, tj. przetłumaczenie jej ponownie na język angielski przez tłumacza biegle posługującego się językiem polskim i który od wielu lat mieszka w Polsce, a którego ojczystym językiem jest język angielski. Skala była więc trzykrotnie tłumaczona przez 3. niezależnych tłumaczy.

Kolejnym krokiem procesu walidacji kwestionariusza było zachowanie zasady równoważności fasadowej, tj. zachowanie zgodności pod względem graficznym, ilości i sposobu formułowania pytań, a także formy odpowiedzi na zawarte pytania, instrukcji dotyczącej sposobu prowadzenia badań oraz doboru badanych (Drwal, 1995). Dzięki takiemu postępowaniu możliwe było osiągnięcie wysokiego stopnia równoważności fasadowej z oryginalną wersją skali.

W polskiej wersji kwestionariusza MAS wykorzystana została taka sama forma graficzna kwestionariusza, jak ta opracowana przez Autorki izraelskie. Następnym etapem walidacji było zachowanie wierności rekonstrukcji. Dotyczyło to poszczególnych etapów konstruowania skali, sposobów oceny jej trafności oraz rzetelności, podobieństwa grup oraz rodzaju stosowanych norm (Brzyski, 2012).

3. Przeprowadzono badania dorosłych Polaków z wykorzystaniem polskiej wersji językowej kwestionariusza PL-MAS. Dobór badanych do grupy odbywał się techniką kuli śnieżnej zgodnie z zaleceniami i procedurą, jaką zastosowały Autorki kwestionariusza (Findler i in., 2007).

Przygotowano 1000 pakietów³ zawierających kwestionariusz PL-MAS (metryczka wraz z opisem sytuacji i pytaniami). Ponadto do pakietów dołączono kwestionariusz Skali Wrażliwości Empatycznej (SWE) M. Kaźmierczak i współautorów (2007) i rozdano je studentom niestacjonarnych studiów 2. stopnia Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. Poproszono ich o wypełnienie kwestionariuszy i rozdanie do wypełnienia swoim przyjaciołom, znajomym oraz członkom ich rodzin. Zwrócono 440 kompletnych egzemplarzy MAS i SWE, które poddano analizie statystycznej.

Badana Grupa

Badaniami objęto 440 Polaków bez niepełnosprawności w wieku od 18 lat do 80 lat, w tym 298 kobiet i 140 mężczyzn, 2 osoby nie podały swojej płci. Zdecydowana większość badanych (339 osoby) mieściła się w przedziale wiekowym od 18 do 40 lat. 97 osób to mieszkańcy wsi, 46 osób – miast do 20 tysięcy, 107 osób – miast do 100 tys. i 190 osób – miast powyżej 100 tys. Wśród 440 badanych 24 osoby miały wykształcenie podstawowe, 34 osoby – zawodowe, 147 osoby – średnie, 118 osoby – licencjackie, 112 – magisterskie, 5 osób – nie udzieliło informacji o wykształceniu. 274 osoby miały wcześniej kontakt z osobami z niepełnosprawnością.

4. Dokonano oceny właściwości psychometrycznych kwestionariusza PL-MAS.

Ostatnim elementem walidacji była ocena równoważności psychometrycznej obu kwestionariuszy. Skupiono się na wykonaniu analiz, podobnych do tych, które zostały użyte przez autorów wersji oryginalnej (Findler i in., 2007).

Spójność wewnętrzną oceniono z wykorzystaniem testów współczynnika alfa Cronbacha oraz mocy dyskryminacyjnej pozycji (Cronbach i Meehl, 1955; za: Brzeziński, 2005). W celu sprawdzenia trafności pomiaru narzędzia MAS zastosowano Skalę Wrażliwości Empatycznej (SWE) M. Kaźmierczak i współautorów (2007), która często stosowana jest w badaniach Polaków i ma dobre właściwości psychometryczne. Rzetelności poszczególnych podskal w SWE mierzone wskaźnikiem Cronbacha alpha są następujące: Empatyczna Troska $\alpha=,78$, Osobista Przykrość $\alpha=,78$, Przyjmowanie Perspektywy $\alpha=,74$. Autorzy SWE ujawnili pewną dwoistość Empatycznej Troski. Skala ta koreluje ze skalą Osobista Przykrość ($r=,33$; $p<,001$) i powiązana jest ze skalą Przyjmowanie Perspektywy ($r=,44$; $p<,001$), co wskazuje na tak charakterystyczne

³ Dokumentacja grantu Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej BSTP 9/19 I.

dla obu skal koncentrowanie się na potrzebach i motywach innych osób. Nie stwierdzono istotnych korelacji pomiędzy OP i PP ($r = -.01$).

Spodziewano się, że wysoki wynik skali Osobistej Przykrości SWE będzie korelować z wysokim wynikiem skali Emocji (Affects) MAS (głównie negatywnych) i – odwrotnie – wysoki wynik skali Zachowania (Behaviors) MAS i skali Wiedzy (Cognitions) MAS (im wyższy wynik tym bardziej negatywne postawy) będzie korelować z niskimi wynikami w skalach Empatycznej Troski i Przyjmowania Perspektywy SWE.

Rezultaty

W wyniku analizy (*principal component*) ujawniono trzy komponenty skali PL-MAS: Zachowania (*Behaviors*), Wiedzę (*Cognitions*) i Emocje (*Affects*) (Tabela 1).

Tabela 1. Macierz modelu uzyskana w analizie głównych składowych

Behaviors	Cognitions	Affects	MAS items
		8.2	Tension
		.85	Stress
		.80	Helplessness
		.77	Nervousness
		.48	Shame
		.57	Relaxation (-)
.41		.62	Serenity (-)
		.47	Calmness (-)
		.64	Depression
		.72	Fear
		.84	Upset
		.61	Guilt
		.64	Shyness
		.62	Pity
		-	Disgust
		-	Alertness
	.77		He/she seems to be an interesting guy/ girl. (-)
	.77		He/she looks like an OK person. (-)

	.75		We may get along really well. (-)
	.77		He/she looks friendly. (-)
	.70		I enjoy meeting new people. (-)
	.63		He/she will enjoy getting to know me. (-)
	.74		I can always talk with him/her about things that interest both of us. (-)
	.70		I can make him/her feel more comfortable. (-)
	.78		Why not get to know him/her better? (-)
	.52		He/she will appreciate it if I start a conversation. (-)
-.57			Move away.
-.70			Get up and leave.
-.72			Read the newspaper or talk on a cell phone.
-.58			Continue what he/she was doing.
-.62			Find an excuse to leave.
-.65			Move to another table.
	.57		If he/she doesn't make the first move, then initiate a conversation. (-)
	.62		Start a conversation. (-)
.91	.90	.85	Reliabilities

(-) odwrotne kodowanie

Rzetelności wszystkich wyodrębnionych trzech komponentów są zbliżone do rzetelności uzyskanych przez Autorki izraelskiej skali: Zachowania $\alpha=.83$, Wiedza $\alpha=.88$, Emocje $\alpha=.90$. W dwóch przypadkach w polskiej wersji były one nawet wyższe, dla Zachowania $\alpha=.91$ i Wiedzy $\alpha=.90$, oraz nieznacznie niższa rzetelność dla Emocji $\alpha=.85$. Komponenty adaptowanej skali pokrywają się z tymi z wersji oryginalnej, należy zatem uznać, że wariant PL-MAS jest korzystny, pokazuje bowiem równoważność wersji po adaptacji z wersją oryginalną.

Po usunięciu z wersji PL-MAS czterech itemów o niskich wartościach, w tym 15 i 16, oraz 33 i 34, które miały mierzyć Zachowania a ulokowały się w Wiedzy, końcowa wersja PL-MAS zawiera 30 itemów. A w szczególności: Zachowania – 6 itemów, Wiedza – 10 itemów, Emocje – 14 itemów. Choć rzetelności poszczególnych wymiarów PL-MAS są wysokie, to widoczna jest wyraźna dysproporcja w liczbie itemów, zwłaszcza w odniesieniu do Zachowania. Warto zatem zastanowić się nad rozszerzeniem tej podskali w przyszłości.

Trafność pomiaru wersji końcowej sprawdzana była z wykorzystaniem Skali Wrażliwości Empatycznej M. Kaźmierczak i współautorów (2007). Zgodnie z oczekiwaniami ujawniono znaczące pozytywne korelacje pomiędzy skalami Emocje MAS i Osobistej Przykrości SWE. Wysoka samoocena Osobistej Przykrości SWE była powiązana z wysokim wskaźnikiem Emocji, które w MAS były głównie negatywne. Wysokie wskaźniki Zachowania i Wiedzy MAS były powiązane z niskimi wskaźnikami Empatycznej troski i Przyjmowania Perspektywy SWE. Interpretując korelacje, które dotyczą Zachowania i Wiedzy, trzeba pamiętać, że oba wymiary mają charakter negatywny (tzn. większa liczba punktów oznacza bardziej negatywną postawę). Dlatego też ujemne korelacje nie są zaskakujące. Oznaczają one, że im większe nasilenie Empatycznej Troski oraz im wyższy poziom Przyjmowania Perspektywy, tym mniej nasilony poznawczy i behawioralny aspekt negatywnej postawy. Przyjęte założenie zweryfikowane zostało pozytywnie.

Dyskusja

Polskiej adaptacji MAS podjęły się I. Radlińska i współpracownicy, o czym donoszą w publikacji z 2020 r. (Radlińska i in., 2020). W badaniach tych autorek uczestniczyło 540 osób w wieku od 19. do 60. lat, w tym 408 studentów uniwersytetu medycznego, którzy wypełniali kwestionariusz w formie papierowej, i 132 osoby, które wypełniały kwestionariusz on-line. Zdecydowaną większość stanowiły kobiety (82,4%, $n=445$). Zaadaptowana

MAS-PL I. Radlińskiej i współpracowniczek (2020) składa się z trzech wymiarów, które charakteryzują się rzetelnościami bardzo zbliżonymi do wersji oryginalnej (podobnie jak wersja adaptacyjna PL-MAS autorki artykułu), a mianowicie: Zachowanie $\alpha=.807$, Wiedza $\alpha=.860$, Emocje $\alpha=.886$. Można zatem jednoznacznie stwierdzić, po pierwsze, że obie polskie wersje adaptacyjne zawierają trzy komponenty (Zachowania, Wiedza i Emocje), po drugie, rzetelności wszystkich tych wymiarów są wysokie i zbliżone do rzetelności wersji izraelskiej.

Różnice zaadaptowanych polskich skal dotyczą liczby itemów: PL-MAS (Kulesza, 2019) zawiera 30 itemów, zaś MAS-PL (Radlińska i in., 2020) – 34 itemy, identycznie jak oryginalny MAS. Warto zauważyć, że rozkład badanych ze względu na płeć jest bardziej zrównoważony (choć nadal niezadowalający) w badaniach Ewy M. Kuleszy (2019) niż w badaniach I. Radlińskiej i zespołu (2019), odpowiednio kobiety stanowiły 67,7% i 82,4% wszystkich badanych.

Argumentem przemawiającym na korzyść wersji PL-MAS jest zweryfikowanie trafności pomiaru MAS z wykorzystaniem Skali Wrażliwości Empatycznej (SWE) M. Kaźmierczak i współautorów (2007), skali o dobrych właściwościach psychometrycznych, często wykorzystywanej w badaniach Polek i Polaków. Autorki MAS-PL nie sprawdzały trafności pomiaru.

Wnioski

Polska wersja MAS (PL-MAS) podobnie jak wersja oryginalna zawiera trzy aspekty postawy: Zachowania, Wiedzę i Emocje. Zaadaptowana skala zgodna jest więc z trójwymiarowym modelem L. Findler i współauterek (2007).

Rzetelności poszczególnych komponentów PL-MAS były wysokie. Widoczna jest jednak wyraźna dysproporcja w liczbie itemów, zwłaszcza w odniesieniu do skali Zachowania. Stwarza to pole do poszukiwań optymalnej skali, która zawierała by bardziej zrównoważoną liczbę itemów.

Korelacje pomiędzy trzema komponentami były pozytywne i istotne statystycznie w obu wersjach, polskiej i izraelskiej. Za Autorkami oryginalnej wersji, można zatem powiedzieć, że chociaż trzy komponenty wydają się mieć wspólny rdzeń, to każdy reprezentuje odrębny wymiar (Findler i in., 2007). Ponadto dzięki zastosowaniu do pomiaru rzetelności MAS kwestionariusza SWE (Kazimierczak i in., 2007) stwierdzono, że im bardziej ludzie są empatyczni, współodczuwający tym mniej negatywnie zabarwione są ich postawy wobec osoby z niepełnosprawnością.

Chociaż wyniki analizy psychometrycznej pozwalają rekomendować PL-MAS jako narzędzie rzetelne i trafne, to konieczne jest przeprowadzenie badań na próbie reprezentatywnej, gdyż dobór badanych miał w jakiejś mierze charakter przypadkowy. Dopiero wtedy można mieć nadzieję, że wykorzystanie PL-MAS pozwoli na obiektywne porównania postaw Polaków z postawami mieszkańców krajów, w których narzędzie MAS już zaadaptowano i walidowano.

Bibliografia:

- Antonak, R. F., Livneh, H. (2000). Measurement of attitudes towards persons with disabilities. *Disability and Rehabilitation: An International, Multidisciplinary Journal*, 22(5), 211–224. Pobrano z: <https://doi.org/10.1080/096382800296782> (dostęp: 10.07.2022).
- Brzyski, P. (2012). Aspekty metodologiczne użycia skal jako instrumentów pomiarowych w badaniach epidemiologicznych. *Prze Lek*, 69(12), 1287–1292.
- Cronbach, L. J., Meehl, P. E. (1955). Construct validity in psychological tests. *Psychological Bulletin*, 52(4), 281–302 (<https://doi.org/10.1037/h0040957>); polski przekład W: J. Brzeziński (red.) (2005), *Trafność i rzetelność testów psychologicznych. Wybór tekstów* (403–430). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Dachez, J., Ndobu, A., Ameline, A. (2015). French Validation of the Multidimensional Attitude Scale Toward Persons with Disabilities (MAS): The Case of Attitudes Toward Autism and Their Moderating Factors. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45(8), 2508–18.
- Derczyński, Z. (2000). *Postawy wobec osób niepełnosprawnych. Komunikat z badań. BS/85/2000*. Pobrane z: http://cbos.pl/SPISKOM.POL/2000/K_085_00.PDF (dostęp: 11.07.2022).
- Drwał, R. (1995). *Adaptacja kwestionariuszy osobowości*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- Findler, L., Vilchinsky, N., Werner, S. (2007). The Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons With Disabilities (MAS): Construction and Validation. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 50(3), 166–176.
- Gawlik, M., Kurpas, D. (2014). Zasady walidacji kwestionariuszy na przykładzie Kwestionariusza Caregiver Quality Of Life-Cancer [Principles of questionnaires' validation on the example of the Caregiver Quality of Life-Cancer (CQOL-C) questionnaire]. *Puls Uczelni*, 8(3), 26–29.

- Gething, L., Wheeler, B. (1992). The interaction with disabled persons scale: A new australian instrument to measure attitudes towards people with disabilities. *Australian Journal of Psychology*, 44(2), 75-82. Doi: 10.1080/00049539208260146.
- Granofsky, J. (1955). *Modification of Attitudes Toward the Visibly Disabled: An Experimental Study of the Effectiveness of Social Contact in Producing a Modification of the Attitudes of Non-disabled Females Toward Visibly Disabled Males*. Ferkauf Graduate School of Education and Community Administration, Yeshiva University.
- Jaracz, K. (2001). Adaptacja kulturowa narzędzi badawczych do oceny jakości życia. W: L. Wołowicka (red.), *Jakość życia w naukach medycznych* (281–289). Poznań: Akademia Medyczna im. Karola Marcinkowskiego.
- Kaźmierczak, M., Plopa, M., Retowski, S. (2007). Skala Wrażliwości Empatycznej. *Przegląd Psychologiczny*, 50(1), 9–24.
- Kulesza, E. M. (2019). Polish adaptation of Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons With Disabilities (MAS) By L. Findler, N. Vilchinsky, S. Werner. W: *12th International Conference of Education, Research and Innovation. ICE-RI2019 Proceedings* (2697-2703). Publisher: IATED. Doi: 10.21125/iceri.2019.0701. Pobrane z: <https://library.iated.org/view/KULESZA-2019POL> (dostęp: 15.06.2020).
- Lu, J., Kim, K. H. (2017). Understanding self-report Multidimensional Attitudes Scale Toward People with Disabilities: An exploratory analysis. *Rehabilitation Psychology*, 62(2), 110–118.
- Najpopularniejsze imiona w Polsce*. Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/cy-fryzacja/imiona/> (dostęp: 25.02.2019).
- Ostrowska, A. (2015). *Niepełnosprawni w społeczeństwie 1993–2013*. Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN.
- Papuda-Dolińska, B. (2012). *Postawy wobec osób z niepełnosprawnościami: na podstawie w opinii polskich i holenderskich studentów*. Pobrano z: https://www.researchgate.net/publication/313109459_Postawy_wobec_osob_z_niepelnosprawnoscia_na_podstawie_opinii_polskich_i_holenderskich_studentow (dostęp: 06.07.2022).
- Pilch, T., Bauman, T. (2001). *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*. Warszawa: Żak Wydawnictwo Akademickie.
- Radlińska, I., Starkowska, A., Kozybska, M., Flaga-Gieruszyńska, K., Karakiewicz, B. (2020). The multidimensional attitudes scale towards persons with disabilities (MAS) – a Polish adaptation (MAS-PL),

- Annals of Agricultural and Environmental Medicine*, 27(4), 613–620. Doi: 10.26444/aaem/114531. Pobrano z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33356069/> (dostęp: 25.08.2022).
- Sękowski, A. (1994). *Psychospołeczne determinanty postaw wobec inwalidów*. Lublin: Wyd.UMCS.
- Stevens, L. F., Getachew, M. A., Perrin, P.B., Olivera, D., Plaza, S.L. (2013). Factor analysis of the Spanish Multidimensional Attitudes Scale Toward Persons with Disabilities. *Rehabilitation Psychology*, 58(4), 396–404.
- Tringo, J. L. (1970). The Hierarchy of Preference Toward Disability Groups. *Journal of Special Education*, 4(3), 295–306. <https://doi.org/10.1177/002246697000400306>
- Wciórka, B., Wciórka, J. (2008). *Osoby chore psychicznie w społeczeństwie*. Pobrano z: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_124_08.PDF (dostęp: 27.08.2022).
- Westbrook, M. T., Legge, V., Pennay, M. (1993). Attitudes towards disabilities in a multicultural society. *Social Science and Medicine*, 36(5), 615–623.
- Witkowska, B. (2001). Osobowościowe uwarunkowania postaw wobec osób z zaburzeniami psychicznymi. *Przegląd Psychologiczny*, 44(2), 239–254.
- Wöhrle, J., Franke, S., Kissgen, R. (2018). The German Multidimensional Attitude Scale Toward Persons With Disabilities (G-MAS): A factor analytical study among high-school students. *Rehabilitation Psychology*, 63(1), 83–91.
- Voeltz, L. M. (1980). Children's attitudes toward handicapped peers. *American Journal of Mental Deficiency*, 84(5), 455–464.
- Yelpaze, İ., Türküm, A. S. (2018). Adaptation and Validation of Turkey Version of Multidimensional Attitudes toward Persons with Disabilities. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(14), 167–187. Doi: 10.26466/opus.377906. Pobrano z: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/454693> (dostęp: 26.08.2022).